

גנת חמד

דרוש ב'

סוטה י"ד

אָמַר רַבִּי תַּמָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דְּכָתִיב (דברים י"ג ה) "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ"? וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְהֵלֵךְ אַחֵר שְׂכִינָה? וְהֲלֹא כָּבֵר נֶאֱמַר (דברים ד' כד) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכֵלָה הוּא! אֲלֹא לְהֵלֵךְ אַחֵר מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקַּב"ה – מֵהָ הוּא מְלַבֵּשׁ עֲרוּמִים, דְּכָתִיב (בראשית ג' כא) "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם", אָף אַתָּה הַלְבַּשׁ עֲרוּמִים. הַקַּב"ה בִּיָּקָר חוֹלִים, דְּכָתִיב (בראשית י"ח א) "וַיִּבְרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאַלְפֵי מִמְרָא", אָף אַתָּה בִּיָּקָר חוֹלִים. הַקַּב"ה נִיחָם אֲבָלִים, דְּכָתִיב (בראשית כ"ה יא) "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּבְרָךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", אָף אַתָּה נִחָם אֲבָלִים. הַקַּב"ה קָבֵר מֵתִים, דְּכָתִיב (דברים ל"ד ו) "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי", אָף אַתָּה קָבֵר מֵתִים.

והמאמר צריך ביאור – מה הוא הסתירה דאין לאדם להלך אחרי השכינה משום שנאמר "כי ה' אש אוכלה הוא"? דהא אין להעלות על הדעת כלל דפירוש הכתוב "אחרי ה' אלהיכם תלכו" הוא הליכה ממש, דהא נאמר (שמות ל"ג ב) "לא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחָי", והקב"ה אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף. ועל כרחק פירוש הכתוב "אחרי ה' אלהיכם תלכו" הוא הליכה מוסרית, ללכת אחרי מדותיו של הקב"ה – מה הוא מלביש ערומים וכו'.

ויש לבאר בטוב טעם על פי מה שכתבתי בדרוש הקדום בשם הראשונים, שכתבו ביאור המשנה (ברכות פרק ט' משנה ה') "בְּכָל לְבָבָךְ" – בשני יצריך. ביצר הטוב וביצר הרע, דהיינו שצריך אדם להשתמש במדות טובות שבא מיצר הטוב, ובמדות רעות שבו שבא מיצר הרע.

והספרי מוסר כתבו לחלק בין השתמשות במדות טובות להשתמשות במדות רעות. דההולך בדרך טובים ועושה צדקה וחסד, אינו מעכב טוהר המחשבה, שיהיו הכוונה רק לשם שמים בלבד. אף שבדאי יותר טוב ומשובח אם מכוון בעשיית הטוב לשם מצוה, ולא בשביל איזה מחשבה עצמית, אבל

זה לא לעיכובא. וכמאמר חז"ל (בבא בתרא י') "האומר: הרי סלע זו לצדקה על מנת שיחיה בני, הרי זה צדיק גמור". וזה בנין אב לכל המחשבות זרות שמחשב אדם בעשותו צדקה וחסד, דאינו מקלקל את המעשה כלל, דעל כל פנים הרי עשה טוב לבריות.

מה שאין כן המשתמש במדות רעות ומתגאה ומתרגז לשם מצוה, זה צריך להיות זהיר מאד בכוונה הטהורה בלי שום תערובות פיגול מחשבה עצמית, באשר המעשה בעצם הוא רע ומגונה. רק אם עושה לשם מצוה בלבד ולשם שמים גמור, אז הכוונה מיפה את המעשה. אבל אם מתערב במחשבתו מחשבות זרות ואינו מכוון לשם שמים גמור, תערובות פיגול הוא ולא ירצה.

וזה נראה הטעם הא דמצינו שהקפיד הכתוב במלחמת עמלק ובמלחמת מדין שיהיה המלחמה על ידי אנשים צדיקים דווקא. דבמלחמת עמלק כתיב (שמות י"ז ט) "בַּחַר לָנוּ אַנְשִׁים", ופירש רש"י אנשים יראי חטא, ובמלחמת מדין כתיב (במדבר ל"א ג) "אַנְשִׁים לְצַבָּא", ופירש רש"י אנשים צדיקים. ואמאי לא היו המלחמות הללו על ידי כלל ישראל, כמו מלחמות סיחון ועוג?

ויבאר על פי מה ששמעתי מחמי הגאון המנוח ז"ל כוונת המאמר (ברכות ל"ב) גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות השם, שנאמר: (תהילים צ"ד א) "אֵל נִקְמֹת ה'". דלשון גדולה הוא לשון חשיבות, ואמרו אימתי חשובה לפני המקום מצות נקימה? רק אם ניתנה בין שתי אותיות השם, היינו שיהיה כוונתו מראשו ועד סופו רק לשם שמים גמור. והוא על דרך מה שאמרו חז"ל (יומא כג) "כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש", דהוא שהנקימה של תלמיד חכם צריך להיות כנחש שאינו נהנה בנשיכתו, שטועם רק טעם עפר. כך לא יחשוב תלמיד חכם בעשותו איזה נקם לשום מחשבה הנאה עצמית, רק שיכוון לשם מצוה בלבד.

והנה כתבו חכמי המוסר דהלאו של "לא תקום וְלֹא תִטּוֹר" הוא מהמצוות הכבודות והקשות, שעל פי טבעו של אדם גדול מאד התשוקה לנקום מאויביו ומצוריו מאד. ועל זה הזהירה התורה (ויקרא י"ט יח) "לא תקום וְלֹא תִטּוֹר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶתְּבֹרַת לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ אֲנִי ה'". ולכאורה אין זה סמיכה – פתח בנקימה ונטירה, ומסיים באהבה יתירה וגדולה! וגם מה סיים "אני ה'?"

והענין שהתורה הקדושה באה ללמד לאדם חשבון

ויבואו אל המנוחה ואל הנחלה, ואז על פי הטבע יתקררו רגשי שנאה ונקם שבלב ישראל על עמלק, ואז יהיה כל ישראל ראויים ללחום בעמלק מלחמת תצוה. וזה שאמר הכתוב "בהניח ה' אלהיך לך וגו'", שאז תהיה כבר שנאתו וקנאתו אבדה. אז תמחה את זכר עמלק, שיהיה כבר כל ישראל מסוגלים לכוון המלחמה במחשבה טהורה לשם מצוה בלבד.

ועל דרך זה יש לבאר המאמר (סנהדרין פב) שמובא ברש"י פרשת פנחס, בשעה שנדקר זמרי התחילו השבטים לבזות את פנחס, ואמרו: ראיתם לבן פוטיאל בן מי שפיטם עגלים לעבודה זרה הרג נשיא מישראל! לפיכך בא הכתוב ליחסו "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן".

ויש להתבונן, הא לפי דברי השבטים שפנחס הרג נשיא מישראל, והוא רצח נפש נקי, אם כן אין גנות גדול מזה, ומאי הוסיפו עוד לגנותו בגנות משפחה שהוא בן מי שפיטם עגלים לעבודה זרה? וגם מה מועיל שהכתוב מיחסו שהוא בן אלעזר בן אהרן הכהן?

ועל פי האמור מובן היטב, דאמנם ידעו השבטים שפנחס הרג את זמרי כמצוה וכהלכה שנאמרה למשה מסיני "הבא על הארמית קנאין פוגעים בו". אבל כבר אמרנו שגדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות השם, דהיינו שיהיה מראש ועד סוף הכל במחשבה טהורה לשם שמים בלבד.

וזה שגינו השבטים את פנחס, שלא היה מחשבתו בהריגתו את זמרי מחשבה טהורה לשם מצוה בלבד. ואמרו שאינו כדאי וראוי להיות מקנא קנאת ה', בשביל שהוא בן מי שפיטם עגלים לעבודה זרה, ומבית אביו הוא למד להיות אכזרי בטבע, ולא רוב לדם נקי, ואינו מנוקה מהמדה רעה של כעס ואכזריות. ולא עשה הדבר לשם קנאת ה' בלבד, רק בתערובות פיגול של נחת רוח ליצרו הרע.

ועל זה בא הכתוב ומיחסו שהוא בן אלעזר בן אהרן הכהן, ומגזע מחצבתו הוא מושרש במדת החסד והרחמים, כמדתו של אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום. ובעשותו הרצח לדקור את זמרי, היה נגד טבעו וטובו, ובוודאי עשה הדבר רק לקאת ה' כמצוה וכהלכה שנאמרה למשה מסיני ולשם שמים גמור. ועל כן הנני נותן לו את בריתי שלום.

ובזה נבוא אל הביאור להמאמר המובא בראש, שזה היה השאלה של רבי חמא ברבי חנינא – "וכי אפשר לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא!". והוא על דרך שרואין רוקח מומחה יכול לתקן מסמים רעים וארסים רפואה לחולה, אבל מי שאינו רוקח מלומד אין רשאי לעשות מסמים ארסים איזה רפואה, דעלול להזיק יותר מלרפא.

כך מי שאינו כגבור המושל ביצרו לכוון מעשיו לשם

הנפש, לגרש ולשרש המדה מגונה של שנאה ונקם למי שגמלו איזה רעה. והוא דלפעמים רואין שאדם עושה לעצמו על ידי משגה ואולת שלו רעה רבה, ולא ישנא את עצמו, וחכם הוא בעיניו כמקדם, רק שיתלה שזה בהשגחה מן השמים. ואם כן כך אין לו לשנוא את חבירו, ולהיות נוקם ונוטר על אשר ידמה שגרם לו איזה רעה, שצריך גם כן לתלות שהוא בהשגחה מן השמים. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה על שמעי שקללו קלה נמרצת, "פי ה' אָמַר לו קָלַל אֶת דָּוִד" (שמואל ב ט"ז).

וזה שאמר הכתוב "לא תשנא את אחיך בלבבך... לא תקום ולא תטור", משום שיש לאדם לחשוב חשבונו של עולם, היינו "וְאֶהְיֶה לְרַעַף כְּמוֹף", וכשם שעצמו גרם לו והוא אפסיד אנפשיה, ובכל זאת אוהב את עצמו, כך יש להיות עם רעהו, ותמיד יש לו לדעת כי "אָנִי ה'", והרבה שלוחים למקום, והכל בידי שמים.

והנה עמלק ומדין מצינו שעשו רעה רבה לישראל, וכמו שכתוב (דברים כ"ה יז) "זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עַמְלֵק", ובמדין כתיב (במדבר כ"ה יח) "פִּי צוֹרְרִים הֵם לָכֶם". ועל כן התשוקה לקחת נקם גדולה ורבה מאד, והיו צריכים עמל להיות מהמושלים ביצרים, ולבוא לחשבון נפש לעשות רסן בנפשם, ולגרש מחשבת פיגול של אהבת נקם, וְלַלְחוּם בַּעֲמַלְק וּמְדִין מִשׁוּם הַמִּצְוָה בַּלְבָּד, ולא משום תערובות שנאה ונקם.

משום הכי הקפיד הכתוב בשני המלחמות הללו שיהיה דווקא על ידי אנשים צדיקים, ולא כל הרוצה ליטול השם יטול, ובחרו אנשים צדיקים הכובשים את יצרים ומתגברים על הטבע של אהבת נקם, ויוכלו לתת נקמת ה' במדין ובעמלק, היינו לשם שמים. מה שאין כן במלחמת סיחון ועוג שלא עשו רעה לישראל, ולא היה השנאה גדול. על כן היו כל ישראל כשרים וראויים למלחמה, שבקל יכולים לכוון למלחמת מצוה בלבד.

ועל פי זה יש לתת טעם שבא המצוה של מחיית עמלק רק אחרי כניסתם לארץ דווקא, וכמאמרם ז"ל (סנהדרין כ) שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ – להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, וככתוב (דברים כ"ה יט) "וְהָיָה בְּהִנָּחֵם ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ מִקָּל אִיבֶיךָ מִסָּבִיב... תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֵק"

ועל פי האמור יש לומר בטעמו של דבר, שבדורו של משה נבחרו אנשים צדיקים המושלים ביצרים ללחום בעמלק כדי שיוונו לבן למקום, ולגרש מחשבות של שנאה ונקם. אבל לדורות חששה התורה הקדושה שאחרי שלב ישראל מלא שנאה על עם עמלק בשביל גודל הרעה שגמלו להם, לא ימצאו צדיקים שיוכלו להתגבר על יצרים, ולכוון המלחמה רק לשם מצות ה'. על כן נצטוו ישראל שיהיה המצוה של מחיית עמלק רק אחרי כניסתם של ישראל לארץ נושבת,

לעשות כל מעשיו לשם שמים, ואז יוכל לילך לבטח דרכו אף אחרי המדה של קנא ונוקם לשם מצוה, שיהיה כבר מומחה לאותו דבר לעשות כל מעשיו לשם שמים גמור.

שמים בלבד, ובא לנקום נקם אף לשם מצוה, הוא עלול לקלקל יותר מלתקן, דיתאכזר ויתרגז לנחת רוח ליצרו הרע, ואין עבירה גדולה מזו!

וזה שאמר "וכי אפשר לאדם להלך אחר שכינה", שהוקשה לו וכי אפשר לאדם, רוצה לומר: איש פשוט שאינו צדיק בדרכיו להלך אחרי מדותיו של הקב"ה? הא נאמר "כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא", והוא מה שמסיים הכתוב שם "אֵל קָנָא", ואחר מדה של קנא ונוקם, שצריך להיות זהיר מאד לכוון רק לשם שמים גמור בלי שום מחשבה שאינה טהורה, אין באפשר לאדם פשוט להלך, דמי יוכל להשים רסן בנפשו מבלי להתערב במחשבתו איזה מחשבה זרה!

ואם מצינו בפנחס ודוד המלך ע"ה וכדומה שהשתמשו במדות רעות לשם מצוה, הוא לגודל צדקתם, שהיו יכולים להתגבר על טבעם ולעשות הדבר במחשבה טהורה, כמו רוקח מומחה שיכול לתקן מסם ארסי איזה רפואה. אבל האם ירהב אינו רוקח נמלומד לעשות מסם ארסי איזה רפואה? ואם כן אין הכל כשרים וראויים ללכת אחרי מדה זו, והאיך קאמר לכלל ישראל "אחרי ה' אלהיכם תלכו", וזהו אחרי מדותיו של הקב"ה, דהא אי אפשר לצאת ידי חובתו בהמדה של "כי ה' אלהיך אש אוכלה אל קנא"!

לזה משיב "אלא הדבק במדותיו של הקב"ה – מה הקב"ה מלביש ערומים וכו'", וחושב כמה מעלות ומדות טובות. והכוונה על פי שרואין מי שירצה להתרגל ללכת על חבל קצר הפרוש על נהרות ובתים רמים, והסכנה גדולה פן יפול מהחבל, מתרגל בתחילה הרבה ללכת על חבל הפרוש ביבשה ובמקום נמוך, באופן שאין סכנה אם יפול. ואחרי שבעשה מורגל ומומחה ללכת ישר על חבל קצר, אז יוכל לילך לבטח דרכו.

וזה שמיעץ רבי חמא ברבי חנינא איך ללכת אחרי המדה של ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אף שיש סכנה פן לא יכוון לשם שמים גמור, שיתרגל בתחילה הרבה ללכת אחרי מדותיו של הקב"ה שחושב והולך, והיינו שישתדל לכוון גם בעשותו הטוב והחסד לשם שמים, ולא לשום מחשבה עצמית כלל.

וזה שחושב ואומר "מה הקב"ה מלביש ערומים, אף אתה וכו'", היינו שילך בדרכי השם יתברך שמו, ויעשה רק במחשבה טהורה בלי שום כוונה ופניה עצמית כלל. ובמעשים טובים הללו כבר אמרנו שאין המחשבה טהורה לעיכובא, ואין סכנה אם יתערב במחשבתו איזה כוונה אחרת. אבל ישתדל אדם להתרגל לעשות אף מעשים טובים רק לשם מצוה בלבד, וההרגל הטוב יעשה רושם וטבע בנפשו

To receive by email:

knowthetorahbyheart@gmail.com

© knowthetorahbyheart.com

לקבל באמייל:

knowthetorahbyheart@gmail.com